

Warszawa, dnia 20 listopada 2014 r.

KMP.573.46.2014.DK

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji
Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Leśnicy
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r., Nr 30, poz. 192, zwanego dalej: OPCAT) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniu 25 września 2014 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego przy ul. Kozielskiej 20 w Leśnicy (dalej: MOW lub Ośrodek/placówka), udali się przedstawiciele Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (dalej: KMP lub Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magda Filipiak (prawnik, psycholog) oraz przedstawicielka Biura Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich we Wrocławiu dr Natalia Kłaczyńska (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej Mechanizmu było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania przebywających w nim nieletnich i dokonanie oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o placówce przedstawionych przez Ryszarda Baszuka - dyrektora MOW;
- przeprowadzeniu rozmowy na osobności z niektórymi wychowankami MOW;

- oglądzie wszystkich pomieszczeń MOW, w tym sprawdzeniu stanu ich wyposażenia (w trakcie wizytacji pomieszczeń, sporządzono dokumentację fotograficzną wnętrza placówki);
- zapoznaniu się z dokumentacją m.in: wybranymi aktami wychowanków i indywidualnymi zeszytami spostrzeżeń, dziennikami pracy pedagoga i psychologa, programem zintegrowanych oddziaływań wychowawczych, rejestrem kar, dokumentacją dot. wypadków nadzwyczajnych, rejestrem odwiedzin i protokołami z posiedzeń rady pedagogicznej.

Ponadto po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem Ośrodka m.in.: statut, regulamin praw i obowiązków wychowanki, regulamin przepustek i urlopów, regulamin odwiedzin, procedurę postępowania w sytuacjach kryzysowych, informację o planie doskonalenia zawodowego personelu MOW.

Przedstawiciele Mechanizmu poinformowali dyrektora MOW oraz Joannę Gągalską - kierownika Ośrodka odpowiedzialną za pracę opiekuńczo-wychowawczą w internacie, o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień. Należy zaznaczyć w tym miejscu, że wszystkie uwagi pracowników KMP podczas rozmowy podsumowującej odebrane zostały ze zrozumieniem i z deklaracją poczynienia odpowiednich zmian, mających na celu jeszcze lepsze zagwarantowanie ochrony nieletnich przed niewłaściwym ich traktowaniem. Przedstawiciele Mechanizmu przyjęli przy tym wyjaśnienie, iż stwierdzone w pewnych obszarach nieprawidłowości (szczegółowe ich omówienie przedstawione zostało poniżej), nie wynikają ze złej woli kierownictwa placówki czy też jej personelu, ale z krótkiego jeszcze doświadczenia w funkcjonowaniu w niedawno powstałym Ośrodku.

2. Ogólna charakterystyka

MOW został założony w 2013 r. Jest publiczną placówką resocjalizacyjno-wychowawczą i resocjalizacyjno – rewalidacyjną dla dziewcząt w wieku 15-18 lat, które kierowane są do niej z całej Polski na podstawie postanowień sądów rodzinnych, wskazania wystawionego przez Centralny System Kierowania Nietletnich w Ośrodku Rozwoju Edukacji w Warszawie (dalej: ORE) i skierowania wydanego przez starostę właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wychowanki.

Organem prowadzącym MOW jest Starostwo Powiatowe w Strzelcach Opolskich, a nadzór pedagogiczny nad jego działalnością sprawuje Kuratorium Oświaty w Opolu.

Placówka przygotowana jest na przyjęcie 48 wychowanek, które nieprawidłowo funkcjonowały w dotychczasowych środowiskach, miały problemy rodzinne i szkolne.

MOW jest placówką całoroczną, wspierającą w rozwoju i wychowującą młodzież zarówno w normie intelektualnej, jak i z lekką niepełnosprawnością intelektualną (spośród obecnych w czasie wizytacji osób, dotyczyło to 4 dziewcząt), posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego i wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji.

W dniu wizytacji stan ewidencyjny wychowanek wynosił 34 osoby, w tym 15 dziewczyn było nieobecnych (9 dopiero zostało wskazanych przez ORE i jeszcze nie przybyło do placówki, 4 wychowanki nie powróciły z przepustki, a 2 wychowanki przebywały na ucieczce).

Spośród obecnych w dniu wizytacji dziewcząt, jedna była nieletnią matką.

Poza internatem, w skład placówki wchodzi gimnazjum specjalne i zasadnicza szkoła zawodowa specjalna (kształcąca w zawodzie kucharza).

Podstawową formą organizacyjną pracy z wychowankami w Ośrodku jest grupa wychowawcza, których w czasie wizytacji było 3 (docelowo możliwe jest prowadzenie 4 grup). W jednej grupie może być maksymalnie 12 wychowanek. Kryterium doboru do grup jest rodzaj szkoły, do której uczęszczają nieletnie oraz klasy. Zgodnie z informacją dyrektora MOW, w placówce nie prowadzi się grup karnych i przejściowych.

3. Traktowanie nieletnich przez personel wizytowanej placówki

Zgodnie z informacją dyrektora placówki, dokumentem określającym prawa i obowiązki wychowanek jest statut MOW. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu katalog uprawnień w nim wymienionych jest czytelny, ale wbrew obowiązującemu prawu krajowemu zawęża uprawnienia nieletnich w zakresie kontaktów z osobami spoza placówki poprzez ograniczenie ich do kontaktu jedynie z rodzicami i pomija prawo wychowanek do wykonywania praktyk religijnych oraz korzystania z usług religijnych. Uwagę należy również zwrócić na funkcjonujący w placówce odrębnie *Regulamin pobytu, praw i obowiązków wychowanki MOW w Leśnicy*, w którym również określone zostały katalogi

uprawnień i zobowiązań, lecz w sposób odmienny oraz bardziej rozbudowany od zawartych w Statucie. Pracownicy KMP zalecają zatem ujednoczenie wymienionych dokumentów oraz uwzględnienie w ich treści zasad wynikających z prawa krajowego.

Zgodnie z informacją dyrektora MOW, w czasie 6 miesięcy poprzedzających wizytację nie doszło do żadnych wypadków nadzwyczajnych. Jedynymi poważniejszymi zdarzeniami były ucieczki wychowanek z placówki, do których doszło 10 razy w roku szkolnym 2013/2014.

W MOW prowadzone są testy na obecność alkoholu lub narkotyków w organizmie wychowanek, których stan (najczęściej po powrocie z przepustki lub urlopu) wskazuje na upojenie lub odurzenie niedozwolonymi substancjami. Za przeprowadzenie testów odpowiedzialne są wychowawczynie, w których obecności wychowanka oddaje mocz do przetestowania (w przypadku badania na obecność narkotyków). Zgodnie z informacją dyrektora działania te wykonywane są wyłącznie za zgodą wychowanki i z zachowaniem możliwej intymności (pracownik nie patrzy na oddającą mocz dziewczynę). Przedstawiciele Mechanizmu zwracają w tym miejscu uwagę, że w przyjętym przez MOW dokumencie określającym procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych, nie ma mowy o zgodzie wychowanki, ale o pisemnej zgodzie jej rodziców.

Pracownicy KMP w pełni rozumieją stanowisko dyrektorów ośrodków wychowawczych, wskazujące na potrzebę weryfikacji abstynencji wychowanków tych placówek ze względów bezpieczeństwa nieletnich i pracowników. Należy jednakże podkreślić, iż przepisy ustawy z dnia 26 października 1982 r. *o postępowaniu w sprawach nieletnich* (Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 j.t.) zwanej dalej: u.p.n., nie dają możliwości innej osobie niż kurator sądowy sprawujący nadzór nad nieletnim, zobowiązania nieletniego do poddania się badaniu w celu ustalenia w jego organizmie obecności alkoholu lub innego środka użytego w celu wprowadzenia się w stan odurzenia (art. 70b u.p.n.). Należy więc uznać, że personel placówki nie ma prawa zobowiązania podopiecznych do poddania się takim badaniom. Wskazane wyżej przepisy u.p.n. nie wprowadzają również zastrzeżenia, że krąg podmiotów uprawnionych do przeprowadzania testów na obecność substancji odurzających mógłby ulec rozszerzeniu na podstawie zgody rodziców/opiekunów prawnych czy też samej wychowanki. Odmienną kwestią jest przeprowadzenie badań na obecność w organizmie środków odurzających przez lekarzy. Lekarz jako osoba uprawniona do

wykonywania m.in. badań, zabiegów medycznych i diagnostycznych, zgodnie z art. 32 ust. 2 i 4 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. *o zawodzie lekarza i lekarza dentysty* (Dz. U. z 2011 r. Nr 277, poz. 1634 j.t.) może wykonać badania za zgodą pacjenta. Jeśli pacjentem jest osoba małoletnia, każdorazowo niezbędna jest zgoda przedstawiciela ustawowego, a w przypadku nieletniego powyżej 16 roku życia konieczna jest również jego zgoda. Na zlecenie lekarza badanie na obecność w organizmie środków odurzających może przeprowadzić również pielęgniarka. Podsumowując, w obecnym stanie prawnym pracownicy KMP zalecają odstąpienie przez personel MOW od wykonywania testów na obecność substancji odurzających i korzystanie w tym zakresie z pomocy lekarza.

Zgodnie z relacją dyrektora, w placówce nie przeprowadza się przeszukań osobistych wychowanek. W razie podejrzenia, że nieletnia posiada niedozwolone substancje, wzywana jest Policja.

Inaczej wygląda procedura dotycząca przeszukań pomieszczeń zajmowanych przez wychowanki np. w przypadku zgłoszenia zaginięcia jakiegoś przedmiotu, czy doniesienia o ukryciu przez nieletnią papierosów w sypialni. Zadanie to wykonują pracownicy MOW, w czasie nieobecności dziewcząt w swoich sypialniach. Zaznaczyć należy, że międzynarodowe zalecenia wskazują na konieczność ustalania szczegółowych procedur dotyczących przeszukiwania dzieci, personelu, odwiedzających oraz lokali [patrz: Zalecenia CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich *w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi*]. Przedstawiciele KMP w raporcie rocznym za 2012 r.¹ zwrócili uwagę m.in. na nieokreślenie w u.p.n. zagadnienia kontroli miejsc, z których korzystają nieletni. Nie podważając zasadności sprawdzenia pomieszczeń placówki przez personel w okolicznościach, które nie kwalifikują się jeszcze do zaangażowania organów ścigania, pracownicy Mechanizmu zwracają uwagę, że czynności te, jako ingerujące w przysługujące nieletnim prawa, powinny być określone w wewnętrznych procedurach i np. uwzględniać możliwość obecności właścicieli rzeczy znajdujących się w przeglądanych meblach w czasie dokonywania tych czynności. Pozwoli to m.in. na uniknięcie wątpliwości dotyczących sposobu wykonania tego zadania przez pracowników MOW.

¹ <http://www.rpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-z-dzia%C5%82alno%C5%9Bci-w-polsce-kmp-w-roku-2012-0>

Zgodnie z informacją dyrektora placówki i analizą dokumentacji, w wizytowanym MOW nie były nigdy stosowane środki przymusu bezpośredniego.

Generalnie traktowanie nieletnich przez personel zostało dobrze ocenione przez wychowanki MOW, natomiast dwie uwagi w tym zakresie przekazane przez nie przedstawicielce KMP, dotyczyły dyscyplinowania (o tym szerzej w pkt 4) oraz reagowania wychowawców na wzajemnie okazywane sobie przez niektóre dziewczęta uczucia.

Zdaniem niektórych wychowanek, pracownicy MOW reagują niewłaściwie na zachowania motywowane homoseksualnymi preferencjami seksualnymi, co przejawia się np. intensywnym i znaczącym przypatrywaniem się całującym się nieletnim. Z analizy dokumentacji (tzw. zeszytów spostrzeżeń indywidualnych) wynikało nadto, że wychowankom odbierane są listy miłosne do koleżanek i dołączane do wymienionej dokumentacji. Kierownik Ośrodka odpowiedzialna za pracę opiekuńczo-wychowawczą w internacie wyjaśniła, że pracownicy placówki czują się bezradni wobec takich sytuacji i nie wiedzą jak postąpić, nadto zachowania homoseksualne zaczynają być powielane przez inne wychowanki.

W ocenie pracowników KMP niezależnie od preferencji seksualnych wychowanek, personel MOW powinien właściwie reagować na nieakceptowane powszechnie, publiczne zachowania seksualne i przede wszystkim uczyć nieletnie kultury osobistej. Przypatrywanie się dziewczętom czy też odbieranie im korespondencji nie należy do profesjonalnych metod działania w tym zakresie.

Aby pracownicy MOW potrafili właściwie reagować m.in. na w ich ocenie niepożądane zachowania seksualne nieletnich, przedstawiciele Mechanizmu zalecają edukację seksualną dla tej grupy.

Podobnie należałoby postąpić w przypadku młodzieży przebywającej w Ośrodku, uwzględniając wolę rodziców (opiekunów prawnych) w tej mierze, poinformowanych wcześniej o celach i treściach realizowanego programu oraz zgodnie z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w *sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego* (Dz. U. z 2014 r., poz.395 j.t.), dalej: rozporządzeniem MEN. Dodać

należy, że Europejska Regionalna Strategia WHO na rzecz Zdrowia Seksualnego i Prokreacyjnego (*WHO European Regional Strategy on Sexual and Reproductive Health*) nakłania kraje członkowskie Unii Europejskiej do informowania i szkolenia osób w młodym wieku o wszystkich aspektach seksualności i prokreacji oraz do pomocy im w rozwoju umiejętności życiowych koniecznych do radzenia sobie z seksualnością w satysfakcjonujący i odpowiedzialny sposób. Uwagę zwrócić w tym miejscu warto, że celem tej edukacji jest m.in. ochrona dzieci przed przemocą seksualną. Zgodnie z art. 6 *Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych* (podpisana przez Polskę w 2007 r.) dzieci powinny otrzymywać w trakcie swojej edukacji w szkole podstawowej i średniej informacje o zagrożeniach związanych z seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych oraz o środkach ochrony przed tymi zagrożeniami.

4. Dyscyplinowanie

Zgodnie z informacją dyrektora, w przypadku naruszenia zasad obowiązujących w placówce, wychowanka może ponieść kary określone w Statucie MOW, w postaci upomnienia lub nagany. Zgodnie ze Statutem w sytuacjach koniecznych, następuje powiadomienie Policji i sądu rodzinnego celem wszczęcia postępowania. Statut określa również procedurę odwoławczą od ukarania, która nie budzi wątpliwości wizytujących.

Analiza dokumentacji wykonana przez pracowników KMP ujawniła, że kolejnym dokumentem określającym przekroczenia i sankcje z nimi związane jest *Regulamin pobytu, praw i obowiązków wychowanki MOW w Leśnicy*. W materiale tym zawarto m.in. informację o możliwości zastosowania także różniących się od wskazanych w Statucie kar np. *zakazu korzystania z prawa do urlopowania*.

W Statucie widnieje również zapis, z którego wynika, że cyt.: *Kryteria oceniania zachowania negatywnego precyzuje Program zintegrowanych oddziaływań wychowawczych*. Szczegółowa analiza tego materiału prowadzi do wniosku, że zawarto w nim szereg innych typów kar niż wymienione zostały w Statucie placówki. Należą do nich między innymi: zakaz wyjazdów, skrócenie ferii/wakacji, przydział dodatkowych obowiązków, obniżenie oceny z zachowania, zablokowanie depozytu, wydłużenie nauki własnej oraz wystąpienie z wnioskiem o przeniesienie do innego MOW. Dodatkowo kary te mogą być łączone oraz wiążą się z uzyskaniem ujemnych punktów, których suma wpływa na stopień uzyskanej

oceny z zachowania oraz opinię do sądu z zachowania. Czas ich trwania nie został określony, w tabeli kar widnieją bowiem zapisy typu: *czas określony przez wychowawcę (min. 1 tydz.)*.

Wymienione dokumenty związane z dyscyplinowaniem nieletnich obarczone są następującymi nieprawidłowościami:

1. Rozłożony został katalog kar na 3 różne dokumenty, co jest mylące dla wychowanek MOW i stwarza sytuację, w której określenie sposobu ukarania nieletniej ma charakter uznaniowy.
2. Zgodnie z treścią zanalizowanego materiału, istnieje przyzwolenie na stosowanie kar, które w ogóle nie powinny być nakładane na wychowanki w Ośrodku, jako niezgodne z międzynarodowymi zaleceniami dotyczącymi Polski i nie mające oparcia w prawie krajowym. Przykładowo kara w postaci zablokowania dostępu do własnych środków finansowych czy też innych przedmiotów oddanych do depozytu placówki, nie ma oparcia w obowiązujących przepisach prawa krajowego, natomiast kara *dotatkowych obowiązków* jest niezgodna z Regułą 67 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) zwanych dalej: Regułami hawańskimi, w której wskazano jednoznacznie, że *Praca powinna być zawsze postrzegana jako środek wychowawczy i promujący w nieletnim szacunek do samego siebie na drodze przygotowywania go do powrotu do społeczeństwa i nie może stanowić kary dyscyplinarnej*. Zgodnie z Zaleceniami CM/Rec(2008)11 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi (dalej: Komitetu Ministrów) nie należy ograniczać kontaktów lub wizyt, chyba że przewinienie było z nimi związane (Reguła 95.6). Również kara w postaci wnioskowania o przeniesienie do innego Ośrodka, zgodnie z wskazanymi Zaleceniami Komitetu nie powinna być stosowana cyt.: *Młodociani nie mogą być przenoszeni w ramach środka dyscyplinarnego* (Reguła 97). W ocenie pracowników Mechanizmu dyrektor placówki dla nieletnich powinien być uprawniony do złożenia wniosku o przeniesienie danego podopiecznego do innego ośrodka, zgodnie z kryteriami wskazanymi w Zaleceniu 96 Komitetu Ministrów,

jednak możliwość ta nie powinna być wskazana w katalogu kar wymierzanych przez personel placówki.

3. Dozwolono na łączenie kilku kar za jedno przewinienie, co jest niezgodne z 67 zasadą *Reguł hawańskich* stanowiącą, że *Żaden nieletni nie powinien być karany więcej niż raz za to samo przewinienie.*
4. Nie określono czasu trwania poszczególnych kar, wbrew zasadzie 30 Rezolucji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych ONZ 43/173, zgodnie z którą *czas trwania kar dyscyplinarnych, które mogą być wymierzone oraz organy właściwe do wymierzania takich kar, będą określone przez przepisy prawa.*

Z relacji wychowanek na temat stosowanych kar wynikało nadto, że zdarza się wymierzanie kary całej grupie wychowawczej, za cudze przewinienie np. zakaz korzystania z telefonów komórkowych za palenie papierosów przez kilka dziewcząt. Karanie zbiorowe jest również niewłaściwym traktowaniem i nie powinno mieć miejsca. Zgodnie z zaleceniami Komitetu Ministrów kary zbiorowe uznane zostały, obok kar cielesnych i karania poprzez umieszczanie w ciemnej celi za zabronione formy nieludzkiego i upokarzającego karania (Reguła 95.2).

Powyższe uwagi stanowią podstawę do wydania przez przedstawicieli Mechanizmu zalecenia naprawienia przedstawionych błędów w sposób określony w pkt 15 niniejszego raportu. Z uwagami w omawianym obszarze zgodził się dyrektor MOW podczas podsumowania i wyjaśnił, że analizowany przez pracowników materiał oraz koncepcja karania znajdują się jeszcze w fazie poprawek. Należy zatem podpowiedzieć, że zgodnie z *Regułami hawańskimi*, przepisy wydawane przez właściwą władzę administracyjną z uwzględnieniem podstawowych cech, potrzeb i praw nieletniego, powinny określać:

- (a) zachowania stanowiące przekroczenia dyscyplinarne;
- (b) rodzaj i czas trwania wymierzonych kar dyscyplinarnych;
- (c) władzę właściwą do wymierzania kar;
- (d) władzę właściwą do rozpoznania odwołań (Reguła 68).

Przede wszystkim jednak zgodnie z Regułą 94.1.: *Procedury dyscyplinarne powinny być mechanizmami stosowanymi w ostateczności. Konstrukttywne rozwiązywanie konfliktów oraz interakcja wychowawcza mająca na celu uzasadnienie norm, powinny mieć pierwszeństwo względem formalnych dyscyplinarnych rozpraw i kar.*

Istnieje również poważne zagrożenie, że stosowanie kar, czyli oddziaływań o charakterze korekcyjnym (opartych na zewnętrznym przymusie), w miejsce wsparcia potencjału wychowanek i pozytywnego ich wzmacniania, nie przyniosą trwałych i głębokich zmian postaw i zachowań u osób nieprzystosowanych społecznie. Tego typu działalność resocjalizacyjna prowadzi do wykształcenia reaktywnych postaw i postępowania konformistycznego, skutkujących udawaniem akceptowania narzuconych reguł w realiach instytucji zamkniętej. *Z resocjalizacyjnego punktu widzenia karanie podopiecznych nie jest samoistną wartością pedagogiczną, a kara jako taka nie wnosi pierwiastków o charakterze wychowawczo-rozwojowym².* Należy zatem polecić kierowanie się wskazaniem i doświadczeniami *twórczej resocjalizacji*, której zalecenia metodyczne rozpoczynają się od diagnozy potencjałów wychowanki i prowadzą - dzięki m.in. profesjonalnym metodom antropotechnicznym, psychotechnicznym i socjotechnicznym oraz kreującym - do umiejętnego funkcjonowania dziecka w szerszym kręgu społecznym niż najbliższe, instytucjonalne środowisko.

5. Prawo do informacji

Nieletnie zapoznawane są ze swoimi prawami i obowiązkami przy przyjęciu do placówki, co potwierdzają własnoręcznym podpisem. Czynność ta wykonywana jest przez wychowawcę, dyrektora, pracownika socjalnego lub kierownika internatu niezależnie od pory przybycia (czyli również w godzinach wieczornych). Oświadczenia wychowanek w tej kwestii dołączane są do ich akt osobowych.

Statut placówki i inne dokumenty regulujące funkcjonowanie wychowanek dostępne są u dyrektora MOW i w sekretariacie placówki. W ten sposób wgląd do nich jest uzależniony od decyzji personelu lub innych czynników. Pracownicy Mechanizmu zalecają zatem wywieszenie ważnych dla nieletnich aktów normatywnych Ośrodka w ogólnodostępnym i widocznym dla nich miejscu np. na tablicach informacyjnych.

Z tego samego powodu, w miejscach tych należy zawiesić również adresy i telefony instytucji, do których wychowanki mogą się zwrócić w sytuacji, gdy ich prawa nie są

² prof. Marek Konopczyński w: *Kryzys resocjalizacji czyli sukces działań pozornych*, PEDAGOGIUM Wyższa Szkoła Nauk Społecznych w Warszawie, 2013 r.

przestrzegane (m.in. Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Obywatelskich i sądu rodzinnego).

Wychowanki MOW mają dostęp do wiadomości krajowych i zagranicznych, dzięki możliwości oglądania TV i słuchania radia. Informacje te oraz różne potrzebne dane mogą też uzyskiwać za pośrednictwem Internetu (dostępnego w pracowni informatycznej pobliskiego Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego, dalej S.O.S-W. z którego bazy mogą korzystać).

Nieletnie w rozmowach z przedstawicielką KMP nie zgłosiły uwag dotyczących prawa do informacji.

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Zgodnie z informacją dyrektora MOW, po przyjęciu do placówki przez około 30 dni (tzw. okres adaptacyjny) wychowanki nie mają możliwości korzystania z telefonów komórkowych i stacjonarnych, urlopowania i przyjmowania gości spoza najbliższej rodziny. Zasady te są wpisane w treść *Programu zintegrowanych oddziaływań wychowawczych*. Według relacji dyrektora Ośrodka wychowanki w tym czasie mogą odbierać telefony od rodziców (wyłącznie) i korzystać z tzw. *telefonu do mamy* po otrzymaniu na to zgody od wychowawcy i karty do aparatu telefonicznego. Zaznaczyć należy w tym miejscu, że niektóre wychowanki skarżyły się przedstawicielce Mechanizmu, iż rozmowy prowadzone za pośrednictwem tego aparatu są słuchane przez wychowawców.

Wobec uzyskanych informacji na temat tzw. okresu adaptacyjnego, przedstawiciele Mechanizmu zwracają uwagę, że nawet w przypadku zakładów poprawczych, czyli instytucji, które w przeciwieństwie do wizytowanego Ośrodka, mają izolacyjny charakter, nie ogranicza się uprawnień wychowanków w celu ich adaptacji. Paragraf 44 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia z dnia 17 października 2001 r. w *sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich* (Dz. U. z 2014 r., poz. 1054 j.t.) daje wprawdzie możliwość (nie jest to zatem obowiązek) umieszczenia nowoprzybyłego do zakładu poprawczego wychowanka w izbie przejściowej, lecz nie wiąże jej z podobnymi do opisanych w przypadku wizytowanego Ośrodka ograniczeniami. Nadto czytelne są cele takiego działania (m.in. by poddać wychowanka wstępnym badaniom lekarskim, badaniom osobopoznawczym i zabiegom higieniczno-sanitarnym), a maksymalny czas ich wykonania jest o połowę

krótszym niż stosowany w wizytowanym MOW. W żadnym z przedstawionych wizytującym dokumentów Ośrodka nie wskazano, czemu dokładnie ma służyć okres adaptacyjny i wiążące się z nim ograniczenia oraz czym kierowano się określając aż miesięczny czas trwania wymienionych wyżej ograniczeń. Nadto praktyka ta nie ma miejsca w innych wizytowanych przez pracowników KMP placówkach tego samego typu. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu przyjęte rozwiązania mogą stanowić dla wychowanek dotkliwe doświadczenie, a brak kontaktu z bliskimi osobami (nie każda osoba ważna dla dziecka musi być członkiem jego rodziny) i ograniczenie form kontaktu również z członkami najbliższej rodziny – może powodować negatywne reperkusje psychiczne.

Przywołać należy zatem zalecenie sformułowane w *Regułach hawańskich*, zgodnie z którym *nieletnim należy zapewnić wszelkie możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym, ponieważ kontakt tego rodzaju jest integralnym elementem sprawiedliwego i humanitarnego traktowania oraz ma zasadnicze znaczenie dla przygotowania nieletnich do powrotu na łono społeczeństwa* (Reguła 59). Podobnie kwestia ta ujęta jest w *Europejskich regułach wykonywania sankcji i środków orzeczonych wobec nieletnich sprawców czynów karalnych* (przyjętych przez komitet ministrów Rady Europy w dniu 5 listopada 2008 r.), które akcentują zasadę możliwie zróżnicowanych i możliwie nieograniczonych kontaktów nieletniego ze światem zewnętrznym.

Ewentualne ograniczenia w obszarze kontaktu wychowanek z osobami spoza placówki winny mieć zindywidualizowany charakter i być stosowane jedynie jeśli w odniesieniu do konkretnej nieletniej zachodzą przesłanki wymienione w art. 66 § 4 u.p.n. i muszą przybrać formę indywidualnej decyzji dyrektora Ośrodka. Zgodnie z art. 66 § 5 u.p.n. o powodach takiej decyzji dyrektor Ośrodka powinien zawiadomić sąd rodzinny, który może uchylić jego decyzję.

Pracownicy Mechanizmu kwestionując też praktykę słuchania rozmów telefonicznych nieletnich z rodzicami i wskazując na brak podstaw prawnych dla jej istnienia, zalecają wyeliminowanie tego typu przypadków.

Pozostałe wychowanki mają swobodę kontaktu telefonicznego w czasie wolnym od zajęć lekcyjnych, w tym możliwość korzystania przez godzinę dziennie z własnych telefonów komórkowych.

Listy wychowanek wysyłane są za pośrednictwem personelu, ale nie są czytane i otwierane. Listy i paczki przychodzące są otwierane w obecności wychowawcy, w celu sprawdzenia, czy nie zawierają niedozwolonych substancji czy przedmiotów. Korespondencja przychodząca nie jest czytana.

Wychowanki mogą być odwiedzane w placówce przez rodzinę oraz przez osoby trzecie (za zgodą personelu). Odwiedziny odbywają się w czasie wolnym od nauki i zajęć wychowawczych w każdą sobotę, wakacje, ferie i święta oraz w dni powszednie, za zgodą personelu placówki. Spotkania mają miejsce w świetlicach grup wychowawczych, możliwe jest także wyjście z rodziną poza teren Ośrodka, co jest formą nagrody lub ma miejsce w sytuacjach wyjątkowych, gdy istnieje potrzeba załatwienia czegoś poza MOW, z udziałem wychowanki. Zgodnie z informacją dyrektora MOW, w odwiedzinach nie uczestniczy personel placówki, ale wizytujący dokonali w tym zakresie odmiennych ustaleń i odebrali pokrywające się z nimi uwagi wychowanek. Otóż wychowawcy przebywają podczas odwiedzin w tym samym pomieszczeniu, więc odwiedzający są przez nich widziani i słyszani. Wychowanki odwiedzane przez swoje sympatie relacjonowały nadto, że wychowawca siada wraz z nimi i ich chłopcami przy wspólnym stole, uczestnicząc tym samym w ich spotkaniu. W tym zakresie, podobnie do wskazanego wyżej problemu i dotyczącego rozmów telefonicznych, nie jest zapewnione prawo do intymności i prywatności prowadzonych rozmów, a stwierdzone ograniczenia nie mają prawnego oparcia. Należy w tym miejscu przywołać art. 47 Konstytucji RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., Nr 78 poz.483 z późn.zm.), który gwarantuje każdemu ochronę życia prywatnego oraz prawa do decydowania o swoim życiu osobistym. Stosownie do art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie. Pracownicy Mechanizmu zalecają odstąpienie od uczestniczenia w spotkaniach wychowanek z osobami je odwiedzającymi oraz słuchania prowadzonych w ich czasie rozmów.

Samodzielne wyjścia dziewcząt poza MOW, w tym ich udział w indywidualnych zajęciach poza placówką, nie są możliwe z wyjątkiem potraktowania tego jako nagrody za wzorowe zachowanie. W praktyce taka możliwość dotyczy niewielu osób (w dniu wizytacji taką możliwość otrzymała 1 wychowanka), co może mieć związek z kryteriami, jakie należy spełnić, by osiągnąć najwyższą notę w tym zakresie.

Biorąc pod uwagę, że również zgoda personelu placówki na wyjścia wychowanek poza MOW z odwiedzającymi je rodzicami traktowana jest jako wyjątek, pracownikom KMP ta praktyka w obu przypadkach wydaje się zbyt rygorystyczna i wiodąca do nadmiernej izolacji. Uzasadnienie dla tego stanowiska przedstawicieli Mechanizmu podane zostało już na początku niniejszej części raportu, gdzie wskazano na zalecenia i międzynarodowe reguły odnoszące się do obowiązku władz instytucji w zakresie ułatwiania nieletnim utrzymywania odpowiedniego kontaktu ze światem zewnętrznym.

Pracownicy KMP pochwalają natomiast zadbanie przez placówkę, aby przebywająca w MOW nieletnia matka miała jak najczęstszą możliwość spędzania czasu z dzieckiem. Dyrektor Ośrodka wystąpił do sądu rodzinnego o zgodę na utrzymanie kontaktu wychowanki ze swoim dzieckiem, na co sąd przystał wyznaczając zbiorczo kilkanaście weekendów na wyjazdy nieletniej z placówki, dzięki czemu wychowanka spotyka się z dzieckiem co tydzień. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że przedstawiciele KMP w raporcie rocznym za 2012 r.³ zwrócili uwagę na problem braku systemowych rozwiązań dotyczących sytuacji nieletnich będących w ciąży oraz nieletnich i ich dzieci, postulując zorganizowanie na wzór jednostek penitencjarnych domów dla matki dziecka przy niektórych młodzieżowych ośrodkach wychowawczych. Sprawa ta była również przedmiotem wystąpienia Ryszarda Czerniawskiego – Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 13 grudnia 2013 r. do Tadeusza Sławeckiego – Sekretarza Stanu w Ministerstwie Edukacji Narodowej⁴. W odpowiedzi z dnia 14 kwietnia 2014 r. wskazany minister poinformował Rzecznika, że podjęto działania zmierzające do wypracowania rozwiązania umożliwiającego nieletnim przebywanie z dziećmi w odpowiednich warunkach, niekoniecznie w placówkach systemu oświaty.

W tym miejscu należy podnieść sprawę przekazywania dzieci nieletnich matek przebywających w MOW do rodzin zastępczych i formy powiadamiania o tym dziewcząt. Analiza jednego z zeszytów spostrzeżeń indywidualnych wskazuje na to, że w styczniu br. nieletnia odebrała wiadomość telefoniczną od siostry, iż w czasie jej pobytu w placówce, jej syn został przekazany rodzinie zastępczej. Z zapisów pracownika Ośrodka wynika, że nieletnia matka nie była na to przygotowana, nie miała o tym wcześniej wiedzy oraz była tym

³ <http://www.rpo.gov.pl/pl/content/raport-rpo-z-dzia%C5%82alno%C5%9Bci-w-polsce-kmp-w-roku-2012-0>

⁴ <http://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Odpowied%C5%BA%20RPO%20z%20dnia%2005.12.13%20r.%20M EN.pdf>

zaskoczona. Nadto odebrała tę sytuację jako nagłą stratę dziecka, o czym świadczą notatki z opisujące jej reakcję w dniu 10 stycznia 2014 r. i wypowiedzi cyt.: *Plakała, że zostały jej tylko zdjęcia (...)*. Choć sprawa zakończyła się pomyślnie, tj. przedstawicielka KMP podczas wizytacji odebrała informację od nieletniej, że za kilka dni ukończy 18 lat, opuści MOW i będzie już przebywać na stałe ze swoim dzieckiem, to jednak pracownicy KMP proszą o informację, jaka procedura została przyjęta w takich przypadkach. Czy nieletnie matki przebywające w Ośrodku są wcześniej informowane o konieczności przekazania dziecka do rodziny zastępczej oraz czy wyjaśnia się im, jakie mają możliwości dalszego działania i uprawnienia dotyczące kontaktu z własnym dzieckiem? Przedstawiciele Mechanizmu interesuje również, jakie działania podejmuje/podjął personel Ośrodka, aby udzielić wychowance wsparcia emocjonalnego oraz informacyjnego.

7. Prawo do ochrony zdrowia.

Ośrodek nie zatrudnia lekarza. Wychowanki mają jednak zapewnioną opiekę medyczną w ramach NFZ (w tym profilaktykę zdrowotną obejmującą m.in. przeglądy dentystyczne i opiekę psychiatryczną oraz pomoc logopedy) i żadna z nich nie zgłaszała wizytującym uwag w tym zakresie.

Od rodziców przyjmowanych wychowanek odbiera się jednorazowo ogólną zgodę m.in. na wszelkie badania lekarskie i zabiegi operacyjne. Pracownicy Mechanizmu, mimo zrozumienia dla trudności, jaką stwarzać może konieczność każdorazowego kontaktu z opiekunem prawnym wychowanka, jednocześnie zwracają uwagę na nieważność tzw. zgody blankietowej. Lekarz może przeprowadzić badanie lub udzielić innych świadczeń zdrowotnych, po wyrażeniu zgody przez pacjenta (art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty Dz. U. z 2011 r. Nr 277, poz.1634 j.t. z późn. zm., zwanej dalej: ustawą). Zgoda pacjenta ma nastąpić *ex ante*, przed przystąpieniem przez lekarza do danej czynności (zob. D. Dziubina, *Prawny charakter zgody pacjenta na zabieg leczniczy w świetle art. 192 Kodeksu karnego*, CzPKiNP 2000, z. 2, s. 39). Zaznaczyć należy, że zgoda pacjenta musi być uprzednio poprzedzona udzieleniem mu przystępnej informacji dotyczącej badania i zabiegu oraz ewentualnych ich konsekwencjach czy możliwych innych metodach działania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2012 r. sygn. III CSK 227/11, w: LEX nr 1211885, Biul.SN 2012/7/13). Przedstawiciele Mechanizmu zwracają

również uwagę, że wychowanek, który ukończył 16 lat, również musi wyrazić zgodę na badanie i zabieg medyczny (art. 32 ust. 5 ustawy). Jeżeli zachodzi potrzeba jedynie zbadania małoletniego pacjenta, to zgodę może wyrazić także opiekun faktyczny, czyli również pracownik MOW (art. 32 ust. 3 ustawy). W przypadku badania stwarzającego podwyższone ryzyko czy zabiegu medycznego, w razie niemożliwości porozumienia się z opiekunem prawnym dziecka, należy w tej sprawie wystąpić do sądu opiekuńczego, w którego okręgu czynności te mają być wykonane (art. 32 ust. 2 ustawy). Nie trzeba tego robić tylko w przypadku, w którym pacjent wymaga niezwłocznej pomocy lekarskiej lub istnieje bezpośrednio niebezpieczeństwo utraty życia, ciężkiego uszkodzenia ciała czy ciężkiego rozstroju zdrowia pacjenta (art. 33 ust. 1 albo art. 32 ust. 9 w zw. z art. 34 ust. 7 ustawy).

Biorąc pod uwagę wskazany stan prawny, przedstawiciele Mechanizmu zalecają każdorazowe odbieranie zgody opiekunów prawnych wychowanków na badanie stwarzające podwyższone ryzyko oraz zezwolenia na zabieg medyczny proponowany w danej sytuacji zdrowotnej.

Nieletnie przyjmowane do MOW nie są poddawane badaniom lekarskim, jedynie osoba zatrudniona w administracji placówki (kobieta) dokonuje oględzin ich ciał w celu stwierdzenia, czy posiadają widoczne tatuaże, kolczyki, samouszkodzenia i jaki jest stan czystości skóry ich głowy. Odbiera ona też informację od wychowanek o stwierdzonych, ewentualnych schorzeniach wymagających np. dalszego leczenia.

Przedstawiciele KMP wyrażają wątpliwości dotyczące tej procedury ze względu na możliwość występowania oznak schorzeń lub przemocy, których oglądająca osoba z administracji, nie mająca medycznego przygotowania, może nie być w stanie zidentyfikować. Nadto zgodnie z Zaleceniem 62.5 Komitetu Ministrów *możliwie jak najszybciej po przyjęciu do instytucji nieletni zostanie poddany badaniu medycznemu, utworzona zostanie jego dokumentacja medyczna, w której odnotowywane będą wszelkie choroby, obrażenia i sposoby ich leczenia*. W ocenie pracowników Mechanizmu, każda nowa wychowanka powinna być zatem przebadana przez lekarza celem ogólnej oceny i ewentualnego wykrycia jakichkolwiek oznak przemocy oraz schorzeń, zwłaszcza ze strony układu ruchu, krążenia i oddechowego.

W MOW zatrudniona jest psycholog diagnozująca nieletnie i prowadząca terapię indywidualną. Wszystkie wychowanki objęte są nadto pomocą socjoterapeuty.

W Ośrodku wyodrębniono pomieszczenie służące izolacji chorych zakaźnie wychowanek z dostępem do odrębnej dla tych osób łazienki z prysznicem, umywalką i WC. Usytuowanie i wyposażenie izolatki chorych nie budziło zastrzeżeń pracowników KMP.

8. Prawo do edukacji

W Ośrodku dziewczęta realizują obowiązek szkolny w III klasie gimnazjum oraz w I i II klasie zasadniczej szkoły zawodowej w zawodzie – kucharz.

Sam MOW dysponuje 4 salami wykorzystywanymi jako klasy, które zgodnie z informacją dyrektora nie są kompleksowo wyposażone w pomoce dydaktyczne, w tym tablice multimedialne. W ocenie pracowników KMP klasy te są skromnie wyposażone w podstawowe i częściowo wyeksploatowane już meble (tablice szkolne, ławki szkolne, krzesła i kilka półek na materiały dydaktyczne). Stan klas, podobnie do pozostałych pomieszczeń Ośrodka, budzi wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu, o czym szerzej w pkt 10.

Zgodnie z informacją dyrektora placówki, wychowanki MOW korzystają z infrastruktury pobliskiego S.O.S-W., tj. m.in. ze znajdującej się na jego terenie pracowni gastronomicznej wraz z salą do nauki teorii, 2 sal gimnastycznych, sali biologiczno-geograficznej, 2 pracowni komputerowych oraz biblioteki wraz z czytelnią.

Wizytujący zostali również poinformowani, że na potrzeby prowadzenia zajęć w MOW, nauczyciele pożyczają podręczniki z S.O.S-W.

Nieletnie w rozmowie z reprezentantką KMP nie wniosły uwag dotyczących ich prawa do edukacji.

9. Oddziaływania wychowawcze

Zgodnie z informacją dyrektora MOW, dla dziewcząt, poza zajęciami szkolnymi, organizowane są zajęcia wychowawczo-opiekuńcze, kulturalno-oświatowe i sportowo-rekreacyjne.

W internacie prowadzone są profilaktyczne zajęcia tematyczne (m.in. na temat narkomanii) i koła zainteresowań, w ramach których prowadzi się zajęcia plastyczne, sportowe i kulinarne. Z kalendarza atrakcji zorganizowanych w poprzednim roku szkolnym wynika, że w każdym miesiącu w Ośrodku organizowane były 2-3 imprezy adresowane do

wszystkich dziewcząt (np. konkurs *Mam talent*, *Wieczór kolęd* i *Turniej siatkówki*). Podobne plany dotyczą bieżącego roku szkolnego.

W roku szkolnym 2013/2014 MOW korzystał również z tzw. grantów edukacyjnych, by organizować wychowankom odpłatne przedsięwzięcia pozaszkolne, takie jak grę w kręgle czy zajęcia na pływalni. Z informacji pochodzących od wychowanek wynika jednak, że w tym zakresie praktycznie nie ma dla nich ofert. Słowa te potwierdził dyrektor placówki wskazując na problem z finansowaniem zajęć kulturalno-oświatowych (np. wyjście do kina czy teatru) czy sportowo-rekreacyjnych, ze względu na skromny budżet placówki i występujący w bieżącym roku szkolnym brak zewnętrznych źródeł finansowania na ten cel.

Mając na względzie celowość prowadzenia działalności przez MOW w omawianym obszarze, pracownicy KMP zalecają zapewnienie również tego typu przedsięwzięć dla wychowanek Ośrodka oraz przeznaczenie przez organ prowadzący środków również na tego typu zadania.

W placówce jest możliwość działania samorządu wychowanek. Tuż przed wizytacją odbyły się wybory wyłaniające przedstawicielki samorządu i w czasie działania pracowników Mechanizmu, jeszcze trwały prace z tym związane.

Dla każdej nieletniej w ciągu 30 dni od momentu przyjęcia opracowuje się indywidualny program edukacyjno – terapeutyczny (IPET). Minimum raz w roku rozważa się jego ewentualną modyfikację. W ocenie przedstawicieli KMP opracowany w MOW wzór programu oraz treść indywidualnych IPET nie pomijają najważniejszych zagadnień. Zgodnie z informacją dyrektora ani wychowanki ani ich rodzice nie są informowani o tym dokumencie i nie mają wpływu na jego treść. Tymczasem zgodnie z § 5 ust. 10 rozporządzenia z dnia 17 listopada 2010 r. w *sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w specjalnych przedszkolach, szkołach i oddziałach oraz w ośrodkach* (Dz. U. 2014 r., poz.392 j.t.), rodzice ucznia albo pełnoletni uczeń mogą uczestniczyć w opracowaniu i modyfikacji programu. W ocenie przedstawicieli KMP wiedza o programie mogłaby również dla nieletniej wychowanki być istotnym czynnikiem mobilizacyjnym, a możliwość składania propozycji dotyczących jego modyfikacji – pomocna dla zespołu go tworzącego. Zaangażowanie nieletnich w proces tworzenia IPET, ustalania celów ogólnych i szczegółowych oraz wyznaczania terminów ewaluacji nakreślonego planu/programu jest wyrazem podmiotowego

traktowania wychowanki oraz realizacją postulatu partycypacji nieletnich w decyzjach dotyczących ich życia, doprecyzowanych w art. 12 ust. 1 Konwencji o Prawach dziecka (*Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując te poglądy z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka*).

10. Warunki bytowe

Bazę placówki stanowią internat i wspomniane w pkt 8 klasy szkolne. Pomieszczenia MOW, tj. czterech grup wychowawczych i klasy, usytuowane są na 2 kondygnacjach starego budynku, którego wiek trudno było dyrektorowi dokładnie określić. Na parterze, obok pomieszczeń administracji, ulokowano izbę chorych wraz z łazienką.

Ośrodek dzieli wraz z S.O.S-W. teren zielony obejmujący m.in. boiska do koszykówki, siatkówki i piłki nożnej oraz kort do tenisa i bieżnię, a także mini zoo, w którym hodowane są kozy. W budynku S.O.S-W. znajdują się pomieszczenia wykorzystywane przez wychowanki MOW do celów edukacyjnych i sportowych (o czym już była mowa w pkt 8) oraz kuchnia z jadalnią, z której również korzystają dziewczęta z wizytowanego Ośrodka.

Monitoringiem wizyjnym objęte są ciągi komunikacyjne, teren zewnętrzny i pomieszczenie, w które w dniu wizytacji nie miało jeszcze przeznaczenia, ale docelowo ma służyć jako pokój odwiedzin. Czas przechowywania nagrań wynosi 7 dni. Podgląd obrazu możliwy jest tylko w gabinecie dyrektora.

Ostatni remont pomieszczeń wykorzystywanych obecnie przez MOW miał miejsce, zgodnie z informacją dyrektora placówki, około 15 lat temu. Ich stan, w tym sypialni i części sanitariatów grup wychowawczych (poza grupą II) jest zły i wymaga renowacji ze względu na ubytki farby, tynku, niepomalowane poprawki murarskie, spękania na ścianach i kafelkach oraz generalnie nieestetyczny wygląd, który nie przynosi pozytywnych skojarzeń, jakie powinny charakteryzować placówki dla nieletnich.

W szczególnie złej kondycji jest łazienka grupy IV (z tego względu wyłączona z użytku), w której w dniu wizytacji znajdowały się jedynie umywalki (niektóre popękane). Wyeksploatowana armatura łazienkowa oraz niezagospodarowana przestrzeń i ślady po zdemontowanych pisuarach szpeciły również inne sanitariaty. W dodatku, jak wyjaśnił

dyrektor placówki, pomieszczenia te niszczej \acute nadal, skutkiem słabej wentylacji i braku dobrej izolacji.

Jedyna wyremontowana i estetycznie wygl \acute daj \acute ca w dniu wizytacji łazienka, wyposa \acute zona zosta \acute ła m.in. w 3 przeźrocyste kabiny prysznicowe, co nie zapewnia intymności kąpi \acute ającym si \acute e. Pracownicy KMP zalecaj \acute zatem zasłoni \acute enie drzwi kabin np. poprzez naklejenie mleczonej folii.

W pomieszczeniach grup wychowawczych, wychowanki korzystaj \acute wprawdzie z przestronnych sypialni, ale wyposa \acute zonych bardzo skromnie i w niektórych przypadkach w wyeksploatowane (mimo bie \acute żących napraw) i nieestetycznie wygl \acute daj \acute ce meble (niekt \acute re z r \acute żnych komplet \acute ów). Podłogi pomieszcze \acute przykryte s \acute wysłu \acute żonymi wykładzinami, w cz \acute ści z nich brakuje listew przypodłogowych, a progi w drzwiach s \acute wytarte.

Ka \acute da grupa ma swoj \acute \acute świetlic \acute wyposa \acute zon \acute w podstawowe meble (m.in. stoły i krzesła), sprz \acute et RTV, czajniki elektryczne, komputery i kuchenki mikrofalowe.

Dziewcz \acute tom zapewniono dost \acute ep do pralek i miejsce do suszenia swojej odzie \acute ży. Praniem ubra \acute ń, których nie mo \acute żna wypra \acute ć w pralkach, bielizny pościelowej i r \acute czników zajmuje si \acute e wsp \acute ólna z S.O.S-W. pralnia.

Na terenie MOW nie zlokalizowano aneksu kuchennego z wyposa \acute zeniem, wi \acute ec dziewcz \acute ta nie maj \acute mo \acute żliwo \acute ci m.in. przygotowywania i przechowania w odpowiednich warunkach prywatnych produkt \acute ów żywno \acute ciowych.

W dniu wizytacji w MOW nie dzia \acute łało ogrzewanie skutkiem awarii pieca. Dyrektor przyst \acute ąpił jednak do dzia \acute łań zmierzaj \acute cych do jego naprawy lub – w razie takiej niemo \acute żliwo \acute ci – zakupu nowego sprz \acute etu.

Zgodnie z informacj \acute ą dyrektora O \acute rodka, z bud \acute żetu MOW trudno wygosparowa \acute ć s \acute rodki na zapewnienie nieletnim brakuj \acute cej odzie \acute ży czy s \acute rodk \acute ów higienicznych. Uda \acute ło si \acute e jednak uzyska \acute ć pomoc sponsora (*dane usuni \acute to*), który dostarcza dziewcz \acute tom artykuły chemii gospodarczej i kosmetyki osobiste. W niektórych przypadkach pomocy udzielaj \acute ą, z w \acute lasy \acute ch s \acute rodk \acute ów, wychowawcy plac \acute ówki. Mimo szlachetno \acute ci tego gestu pracownik \acute ów MOW, przedstawiciele Mechanizmu uwa \acute żaj \acute ą, \acute e pomoc nieletnim, których rodzic \acute ów nie sta \acute na zakup niezb \acute ędnej odzie \acute ży, powinien przede wszystkim zapewni \acute ć sam MOW, ewentualnie wsp \acute ółpracuj \acute w tym zakresie z O \acute rodkiem Pomocy Społecznej. Poniewa \acute ż wi \acute kszo \acute ść MOW,

w sytuacjach tego wymagających, wyposaża dzieci w odzież, obuwie, bieliznę i inne przedmioty osobistego użytku, kwestia ta wymaga wyjaśnienia.

Ośrodek zapewnia dziewczętom 4 posiłki dziennie, z dietami zdrowotnymi włącznie. Jest też możliwość przygotowania diet wyznaniowych i światopoglądowych, w razie zgłoszenia takiej potrzeby.

W rozmowach indywidualnych wychowanki zgłosiły problem braku ciepłej wody podczas porannego mycia oraz zbyt krótkiego czasu na kąpiel, mając na względzie liczbę chętnych w stosunku do liczby kabin. Pracownicy KMP zalecają uwzględnienie uwagi dziewcząt w zakresie czasu kąpieli w harmonogramie dnia oraz sprawdzenie, czy nie doszło do jakiegóż awarii powodującej niedostatek ciepłej wody w godzinach porannych.

11. Prawa osób z niepełnosprawnością

Placówka nie jest przystosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Między innymi przy schodach znajdujących się wewnątrz budynku brak jest podnośników lub wind. Sanitariaty przeznaczone do użytku wychowanek nie są wyposażone w poręcze, a ich rozmiary uniemożliwiają skorzystanie z nich przez osobę poruszającą się na wózku inwalidzkim. Osobom poruszającym się na wózku trudno również byłoby swobodnie przemieszczać się między pomieszczeniami, choćby ze względu na zbyt małą szerokość drzwi. Specyfika Ośrodka, do którego trafia młodzież często podejmująca ryzykowne działania (m.in. odurzająca się różnymi, często niebezpiecznymi dla zdrowia substancjami) oraz zaniedbana (m.in. zdrowotnie), uzasadnia przypuszczenie, że do grona wychowanek dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim lub któraś z obecnych już w placówce dziewcząt stanie się osobą z niepełnosprawnością.

Pracownicy Mechanizmu zalecają dostosowanie Ośrodka do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się i przypominają, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba

wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób przebywających w placówkach dla nieletnich oraz środowiska stworzonego w miejscu ich umieszczenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością.

Zgodnie ze stanowiskiem Ministerstwa Edukacji Narodowej w tej sprawie, wyrażonym w piśmie min. Tadeusza Sławeckiego z dnia 29 lipca 2013 r. (DZSE-WSPE-KT-045-27/13), zapewnieniem właściwych warunków w MOW dla osób z niepełnosprawnością powinien zająć się organ prowadzący. W tym celu z ogólnej kwoty części oświatowej subwencji ogólnej wyodrębnia się, zgodnie z art 28 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. *O dochodach jednostek samorządu terytorialnego* (Dz. U. z 2008 r. Nr 88, poz. 539, z późn. zm.) rezerwę części oświatowej subwencji ogólnej, która przeznaczona jest na likwidację barier architektonicznych w szkołach i placówkach systemu oświaty. Rezerwą części oświatowej subwencji ogólnej dysponuje minister właściwy do spraw finansów publicznych, po zasięgnięciu opinii ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania oraz reprezentacji jednostek samorządu terytorialnego. Jednostki samorządu terytorialnego mają zatem możliwość występowania z wnioskiem o zwiększenie części oświatowej subwencji ogólnej w związku z opisywaną sprawą.

Pracownicy Mechanizmu zalecają zatem dostosowanie MOW do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową.

12. Personel

W MOW jest 39 stanowisk pedagogicznych (w tym 21 pełnych etatów), z których większość przeznaczona jest dla nauczycieli i wychowawców. Poza nimi w placówce pracuje 2 pedagogów i psycholog. Niektóre osoby łączą funkcję nauczyciela z innymi zadaniami (wychowawca i pedagog). W Ośrodku pracuje również 13 osób na stanowiskach niepedagogicznych. Zgodnie z informacją dyrektora MOW, wszyscy pracownicy mają odpowiednie kwalifikacje na zajmowanych stanowiskach tj. ukończone studia kierunkowe, umożliwiające pracę w placówce.

Skład personelu pedagogicznego MOW jest mieszany pod względem płci.

Pracownicy biorą udział indywidualnie w dodatkowych kursach kwalifikacyjnych i doskonalących, warsztatach, konferencjach i szkoleniach. Kontynuują też naukę na studiach podyplomowych w zakresie związanym z pracą w MOW.

Organizowane są też szkolenia ogólne kadry Ośrodka. W najbliższym czasie odbędzie się m.in. szkolenie z zakresu I pomocy przedmedycznej (listopad 2014 r.) i trening zastępowania agresji (marzec 2015 r.).

Pracownikom Ośrodka warto zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym. Wskazuje na to pkt 85 Reguł hawańskich stanowiący, iż *personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm dotyczących praw człowieka i praw dziecka.*

W latach 2013 - 2014 (do dnia wizytacji) nie toczyły się postępowania dyscyplinarne i karne prowadzone wobec pracowników MOW. Nie składano również na ręce dyrektora skarg na personel placówki w związku z pracą z dziećmi.

13. Prawo do praktyk religijnych

Z ustaleń poczynionych przez pracowników KMP wynika, że prawo do praktyk religijnych wyznających religię rzymskokatolicką wychowanek (dziewcząt innych wyznań było w Ośrodku podczas wizytacji) jest respektowane. Wszystkie chętne do udziału w nabożeństwach i uroczystościach kościelnych dziewczęta, niezależnie od liczby zgłaszających się, są prowadzone do kościoła. W placówce organizowane są również Wigilia i Święta Wielkanocne.

14. Dobre praktyki.

W ocenie pracowników Mechanizmu, dobrą praktyką w wizytowanym MOW jest prowadzenie zeszytów indywidualnych spostrzeżeń odrębnych dla każdej wychowanki. W materiale tym wychowawcy odnotowują m.in. wszelkie ważne wydarzenia z życia danej osoby w MOW i informacje dotyczące ich reperkusji, tudzież własne spostrzeżenia na temat wychowanki. Pozwala to na uznanie, że każda z nieletnich, objęta jest uważną opieką

personelu. Nadto zeszyty służą dalszej pracy innych pracowników MOW w związku z danym dzieckiem.

Drugą dobrą praktyką jest skorzystanie przez MOW z możliwości założenia tzw. *telefonu do mamy*, czyli z programu firmy (*dane usunięto*), która instaluje w placówkach dla dzieci aparaty telefoniczne i przekazuje bezpłatne karty telefoniczne, aby w ten sposób umożliwić nieletnim kontakt telefoniczny z bliskimi, którzy nie mogą z nimi przebywać w danej instytucji.

Trzecim przykładem dobrych praktyk jest zaangażowanie nieletnich w prowadzenie mini zoo. Między budynkami MOW i S.O.S-W. znajdują się zagrody dla kóz, które wychowanki MOW karmią i którymi opiekują się. Dzięki temu uczą się empatii i uwrażliwiają się na potrzeby słabszych i zależnych od nich istot, co jest niezwykle istotne w procesie wychowawczym.

15. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

Dyrektorowi MOW w Leśnicy:

1. wyeliminowanie stosowania kar pozastatutowych i oddziaływania dyscyplinującego niezgodnego z wskazaniami tzw. *twórczej resocjalizacji* oraz z zaleceniami międzynarodowymi;
2. zaprzestanie stosowania odpowiedzialności zbiorowej wobec wychowanek;
3. zaprzestanie stosowania kilku kar za jedno przewinienie;
4. ujednoczenie wewnętrznych aktów normatywnych w zakresie dyscyplinowania i określenie czasu trwania danej sankcji;
5. ujednoczenie statutu MOW i *Regulaminu pobytu, praw i obowiązków wychowanki MOW w Leśnicy* oraz uwzględnienie w ich treści zasad wynikających z prawa krajowego;
6. odstąpienie od przeprowadzania przez pracowników MOW testów na obecność alkoholu i innych niedozwolonych substancji w organizmie wychowanek i korzystanie w tej sprawie z pomocy lekarza;

7. zapewnienie pracownikom MOW szkolenia z zakresu edukacji seksualnej;
8. zapewnienie wychowankom MOW edukacji seksualnej, uwzględniając wolę rodziców (opiekunów prawnych) w tej mierze, poinformowanych o celach i treściach realizowanego programu zgodnie z rozporządzeniem MEN;
9. zaprzestanie ograniczania uprawnień nieletnich w zakresie kontaktu z osobami spoza placówki, z wyjątkiem indywidualnych przypadków i w trybie określonym w art. 66 § 4 u.p.n.;
10. zapewnienie wszelkich możliwości kontaktu ze światem zewnętrznym, w tym szerszej oferty zajęć i wyjść poza placówkę, z wyjątkiem indywidualnych przypadków;
11. odstąpienie od słuchania rozmów telefonicznych wychowanek;
12. odstąpienie od uczestniczenia w spotkaniach wychowanek z osobami je odwiedzającymi oraz słuchania prowadzonych w ich czasie rozmów;
13. określenie w wewnętrznym akcie normatywnym przesłanek i procedury przeszukań pomieszczeń zajmowanych przez wychowanki, uwzględniając konieczność zapewnienia w czasie dokonywanych czynności jak najmniejszej ingerencji w przysługujące nieletnim prawa;
14. wywieszenie ważnych dla nieletnich aktów normatywnych Ośrodka oraz listy teleadresowej instytucji, do których mogą zwracać się nieletnie w sprawie naruszeń ich uprawnień, w ogólnodostępnym i widocznym dla nich miejscu np. na tablicach informacyjnych;
15. poddawanie wstępnym badaniom lekarskim każdej nowej wychowanki;
16. każdorazowe odbieranie zgody opiekunów prawnych wychowanków na badanie stwarzające podwyższone ryzyko oraz zezwolenia na zabieg medyczny proponowany w danej sytuacji zdrowotnej;
17. zwiększenie liczby zajęć poza MOW;
18. kontynuowanie prac remontowych i objęcie nimi wszystkich wymagających renowacji pomieszczeń oraz odpowiednie zagospodarowanie pomieszczeń

zajmowanych przez wychowanki, m.in. poprzez wymianę wyeksploatowanych mebli na nowe, doposażenie klas oraz zapewnienie w internacie miejsca do przechowywania i przygotowywania produktów żywnościowych;

19. dostosowanie MOW do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową;
20. zasłonięcie przezroczystych drzwi kabin prysznicowych;
21. uwzględnienie w harmonogramie dnia odpowiedniego czasu na kąpiel nieletnich.

Ponadto przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zwracają się do dyrektora MOW z prośbą o wyjaśnienie innych wątpliwości przedstawionych w niniejszym raporcie (pkt 6 i 10).

Staroście Powiatowemu w Strzelcach Opolskich:

1. zapewnienie środków finansowych na realizację zaleceń opisanych w niniejszym raporcie.